

Даница М. Савић
Универзитетска библиотека
у Крагујевцу
danica.savic@uni.kg.ac.rs

Прегледни рад
УДК 027.6-055.2(100)
<https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2022.64.2.6>

ЖЕНСКЕ БИБЛИОТЕКЕ

Сажетак: Формирање женских библиотека историјски је условио сифражетски покрет. Фондови ових библиотека представљају драгоценства о женској свакодневици, активизму, стваралаштву, научним и уметничким достигнућима. Најчешће настајале у оквиру женских удружења, неке од ових библиотека данас су јединствене јавне библиотеке у својим државама са статусом националног добра. Циљ рада је да хронолошки представи настанак и фондове најзначајнијих женских библиотека у свету: Библиотеке „Франческа Бонмезон”, Женске библиотеке у Лондону, Библиотеке „Маргарит Дуран”, Италијанске женске библиотеке, Националне женске библиотеке „Џеси Стрит”, Фондације Женска библиотека и информативни центар, Женске библиотеке у Глазгову, Бесплатне библиотеке црних жена и Феминистичке библиотеке у Бејруту. Напоследку, рад даје осврт на Библиотеку Центра за женске студије у Београду, као и на његову иницијативу у формирању Мреже женских библиотека у Србији.

Кључне речи: женске библиотеке, библиотечки фондови, женска историја, сифражетски покрет, феминизам.

Увод

Историјски развој писма и ширење писмености, а самим тим и развој књиге и појава првих библиотека у старом веку, пружају реконструисану слику различитих култура кроз развој цивилизације. Као једна од најзначајнијих тековина човечанства, библиотека представља својеврсно памћење света. Па ипак, хиљадугодишње памћење, најшире посматраног из родне перспективе, једнострано је. Стиче се утисак да је историја цивилизације добрим делом остала ускраћена за женско памћење света. Крајем 18. и током 19. века јављају се захтеви да се жене интегришу у јавни живот кроз добијање права гласа, потом и права на образовање и економску

самосталност. Подсетимо се захтева Олимп де Гуж (Olympe de Gouges), ауторке *Декларације о њравима жене и грађанке* из 1791. године: „Жена је рођена слободна и живи једнака мушкарцу и својим правима’ [члан 1], дакле да и жене имају право на слободу, безбедност, а посебно да имају право на отпор угњетавању. Због својих, за оно време радикалних, уверења, Олимп де Гуж је осуђена на смрт и гиљотинирана.”¹ Више од једног века је требало да прође од настанка *Декларације о њравима жене и грађанке* до признавања права гласа женама у 20. веку. Управо је овај захтев сифражетских покрета подстакао оснивање женских библиотека широм света. Као специјалне библиотеке које окупљају најразноврснију грађу у чијем је фокусу жена, женске библиотеке остварују увид у алтернативну, односно упоредну историју, науку и уметност пружајући на тај начин целовиту слику цивилизације. С обзиром на то да се женске библиотеке најчешће формирају кроз различите женске организације, не можемо са сигурношћу говорити о њиховом броју у свету или код нас. „Ових 9 библиотека се издвајају по својој посвећености женама, нудећи приступ феминистичкој литератури и славећи културни утицај жена кроз векове.”²

Библиотека „Франческа Бонмезон”

Као сведок индустријске револуције која се заснивала на експлоатацији радничке класе, Франческа Бонмезон (Francesca Bonnemaison) увидела је неопходност образовања младих радника. Родна дискриминација, која је прожимала читаво друштво, нарочито је била изражена у радничкој класи, као и у односу према радницама. „Женска радна снага је била неопходна за индустријски развој Барселоне. Текстилна индустрија, главни економски покретач града, запошљавала је 120.000 људи 1905. године, од којих су 81.000 биле жене.”³ Сматрајући писменост кључном за боље услове живота радница, Франческа Бонмезон придружује се Лиги дама кроз оснивање и вођење библиотеке којој је циљ био да подстакне читање међу радницама. Овај пројекат инспирисао стварање Женске јавне библиотеке

¹ Даша Духачек, „Класични либерални феминизам”, у: *Увод у родне теорије*, уреднице Ивана Милојевић и Слободанка Марков (Нови Сад: Mediterran publishing, 2011), 86.

² Libraries around the world completely dedicated to women!, <https://blogs.ifla.org/lpa/2019/03/08/libraries-around-the-world-completely-dedicated-to-women/> (приступљено 27. 4. 2022).

³ „Francesca Bonnemaison i la Barcelona del seu temps (I)”, <https://bibarnabloc.cat/2022/04/12/francesca-bonnemaison-i-la-barcelona-del-seu-temps-i/> (приступљено 25. 4. 2022).

која је основана марта 1909. године. Смештена у Манастиру Св. Ане, Женска јавна библиотека представљала је прву библиотеку намењену женама на простору читаве Европе. Успех овог пројекта наметнуо је императив да жене, сем кувања и шивења, без обзира на свој радни статус, стекну образовање и из технике, науке и уметности чиме би имале и боље шансе на тржишту рада. Отуда је проистекла идеја да се исте године оснује и Женски институт за културу. Наредне 1910. године Библиотека је премештена на нову локацију, у Улицу Елизабет. Мисија ових институција била је да радницама пружи приступ знању, уметности и култури. Кориснице су имале прилику да похађају часове кројења, кувања, рачуноводства, дактилографије, граматике различитих језика, стенографије и физичког васпитања. Из године у годину број чланова је растао достигавши 1930. године број од 8.000. Управо пораст чланова Библиотеке представљао је један од разлога за њено пресељење 1922. године на другу локацију где се и сада налази. Данас Библиотека укључује Канцеларију за унапређење родне равноправности, Женску школу и Женски културни центар „Франческа Бонмезон”.

Фонд Библиотеке „Франческа Бонмезон” представљен је на веб-страници⁴ Библиотеке кроз колекције Жене и феминизам, Мода, Периодика, Приче за једнакост, ЛГБТ, Стари град, Вести, Језици, еБиблио Каталонија, Донације, Аудио књиге. Библиотека поседује и фонд за децу и младе, као и различити читалачке клубове – за децу и омладину, отворени, тематски, виртуелни. Међу активностима које се спроводе су и филмске пројекције, конгреси, конференције, изложбе, фестивали, позоришта, обиласци, екскурзије и др.

Женска библиотека у Лондону

Фонд Женске библиотеке у Лондону представља драгоцену сведочанство о настанку сифражетског покрета и о борби за право гласа и родну равноправност.⁵ У фонду се, поред документарне грађе, налазе ретке књиге, предмети и оригинални плакати који сведоче о историји сифражетског покрета. Порекло ове библиотеке сеже од оснивања Одбора за право гласа жена 1866. године из кога је настало Лондонско национално друштво

⁴ Више о томе: Biblioteca Francesca Bonnemaison, <https://ajuntament.barcelona.cat/biblioteques/bibfbonnemaison/ca/canal/biblioteca-0#> (приступљено 25. 4. 2022).

⁵ Више о томе: The 1866 women's suffrage petition, <https://blogs.lse.ac.uk/lsehistory/2016/06/07/the-1866-womens-suffrage-petition/> (приступљено 3. 5. 2022).

за женско право гласа. До 1920. године, Лондонско национално друштво је сакупило велики број документарне грађе и литературе у вези са борбом жена за добијање права гласа. Намера је била да се сачува историја сифражетског покрета кроз формирање релевантне књижне и архивске збирке. Случајна финансијска помоћ 1924. године омогућила је да Друштво пронађе сталну локацију у преуређеној јавној кући у Улици Маршам која је била погодна за смештај библиотеке Друштва, да би од 1926. године Библиотека Лондонског друштва за женске службе почела да ради. Међу члановима Библиотеке, поред Вирџиније Вулф, било је много истакнутих писаца и политичара тога доба. Током Другог светског рата зграда Библиотеке је оштећена, да би 1957. године добила нову локацију и била преименована у Фосетову библиотеку. У наредне две и по деценије под окриљем Универзитета Гилхол била је смештена у неусловне подрумске просторије. Захваљујући гранту добијеном 1998. године, зграда некадашње перионице постаје библиотека која садржи читаоницу са отвореним полицама, специјални депо за колекције, изложбену салу, едукативне просторије. Библиотека 2002. године бива преименована у Женску библиотеку, када и отвара своја врата корисницима.

Као најстарија и најобимнија библиотека посвећена женама у Великој Британији, Женска библиотека поседује грађу⁶ која се не може пронаћи ни у једној другој сличној институцији. Заступљене теме покривају временски распон од сифражетских покрета, па до другог и трећег таласа феминизма. Збирка монографских публикација броји преко 60.000 књига и памфлета од којих најстарији потичу из 1592. године. Збирка периодике поседује преко 3.000 наслова који датирају из 1745. године, као и јединствену ефемерну грађу која се односи на више од 4.000 женских организација. Библиотека поседује око 460 архивалија и више од 5.000 предмета из 1770, односно 1786. године. Архива Библиотеке је разноврсна и њене збирке по обиму варирају од једне фасцикле до стотину кутија. Иако је читав фонд претежно на енглеском језику, у овој библиотеци постоји грађа на преко 20 светских језика. Неке од истакнутих колекција фонда Женске библиотеке су: Британија и Европа; Британске политичке партије; Феминизам и религија, Индија, Пакистан и Бангладеш; ЛГБТ колекција; Женска борба за право гласа; Женски ослободилачки покрет; Жене и рад; Интервјуи сифражеткиња итд. Свака колекција садржи мноштво збирки које пружају исцрпан увид у тематику на коју се односе.

⁶ Више о томе: The Women's Library, <https://archiveshub.jisc.ac.uk/contributors/thewomenslibrary.html> (приступљено 4. 5. 2022).

Године 2007. Савет за музеје, библиотеке и архиве је фонду Женске библиотеке у Лондону доделио статус изузетног националног и међународног значаја, а УНЕСКО је 2011. године архивску грађу посвећену покрету жена за право гласа унео у Регистар Памћење света.

Библиотека „Маргарит Дуран”

Маргарит Дуран⁷ (Marguerite Durand) била је француска глумица, новинарка и феминисткиња. Као новинарка листа *Фийаро* 1896. године одлази на Међународни феминистички конгрес како би написала саркастичан прилог. Међутим, Маргарит са овог догађаја излази преобраћена и наредне, 1897. године, покреће феминистичке дневне новине *Фронд*. Маргарит Дуран се ватрено залагала за проблеме родно специфичних питања на радном месту, при чему је организовала неколико радничких синдиката. Сматрајући неопходношћу стварање грађанки, заговарала је не само право гласа, већ и могућност да се жене кандидују на изборима.

Током живота, Маргарит Дуран је сакупљала документарну грађу у вези са женском историјом, улогом жене у друштву, као и свим областима женског деловања. Читаву своју архиву, сакупљану од оснивања гласила *Фронд* Маргарит Дуран је 1931. године завештала Паризу и на тај начин створила прву феминистичку библиотеку у Француској, чија је управница била све до смрти 1936. године. Првобитно седиште ове библиотеке био је последњи спрат Градске већнице 5. С обзиром на то да је књижни фонд растао, 1989. године Библиотека „Маргарит Дуран” добија нову локацију, модерну зграду коју дели са Медијатеком „Жан Пјер Мелвил”.

Библиотека⁸ у фонду данас поседује бројна документа и рукописну грађу, као и књиге које датирају из 17. века. Колекција посвећена феминизму броји преко 45.000 публикација о феминизму уопште, међу којима се налазе и прва издања књижевних дела која су написале жене. Збирка периодике садржи 1.100 женских и феминистичких часописа, од којих најстарији наслови потичу из прве половине 18. века. Посебну колекцију сачињава преко 5.000 фасцикли документарне грађе из времена оснивања

⁷ Видети: Durand, Marguerite, <https://www.encyclopedia.com/history/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/durand-marguerite> (приступљено 2. 5. 2022).

⁸ Више о томе: BIBLIOTHÈQUE MARGUERITE DURAND: PRÉSENTATION, <https://www.archivesdufeminisme.fr/ressources/liens/bib-marguerite-durand-presentation/> (приступљено 27. 4. 2022).

часописа *Фронд*. Колекција рукописа се састоји од 4.500 писама и рукописа уметника, научника и феминисткиња. Некњижни фонд чини преко 3.000 разгледница, 4.500 фотографија и више од 1.200 плаката.

Италијанска женска библиотека

Италијанска женска библиотека⁹ основана је на иницијативу Удружења жена „Орландо” седамдесетих година прошлог века у Болоњи са седиштем у некадашњем Манастиру Св. Кристине. Ова библиотека данас представља најважнију специјалну библиотеку у Италији која је посвећена проучавању женске културе, студија рода и феминизма. Фонд сачињавају вишејезичне публикације, као и оне са тематиком мултикултуралности и мултидисциплинарности оријентисане на историју женских политичких покрета, родне и женске студије, право, тело и сексуалност, уметност, филозофију, психологију, психоанализу, религију, социологију, етику, миграције и др. Фонд Италијанске женске библиотеке броји око 40.000 монографских публикација и 504 серијске публикације, од којих 34 имају редован прилив.

Међу колекцијама¹⁰ Италијанске женске библиотеке драгоцен је Историјска збирка са преко 4.000 публикација објављених пре оснивања Библиотеке, тј. пре 1970. године. Овај део колекције представља литературу која је писана за жене, али исто тако и литературу чији су аутори жене. Најбројније су, са хронолошког аспекта, публикације које су настајале током 19. и почетком 20. века. У оквиру ове колекције може се пронаћи око 350 аутобиографских и биографских дела посвећених знаменитим женама, као и прва издања италијанске женске књижевности, од којих су многа са потписима ауторки. Поред књижне грађе, ова збирка садржи и некњижну грађу – фотографије, аутограме, постере, флајере, календаре итд. што свеукупно представља вредно сведочанство на основу којег се могу реконструисати женска историја и покрет за еманципацију.

Другу драгоцену колекцију Италијанске женске библиотеке свакако представљају Посебни фондови – легати и личне библиотеке које су завештале истакнуте интелектуалке: Збирка Ане Роси-Дорије (Анна

⁹ Више о томе: BIBLIOTECA ITALIANA DELLE DONNE, <https://www.bibliotechebologna.it/biblioteche/biblioteca-italiana-delle-donne> (приступљено 26. 4. 2022).

¹⁰ Видети: Biblioteca Italiana delle Donne, <https://bibliotecadelledonne.women.it/patrimonio/> (приступљено 26. 4. 2022).

Rossi-Doria), историчарке и оснивачице студија политичке историје жена, Збирка Иде Ђанели (Ida Gianelli), кустоскиње и директорке Музеја савремене уметности у Торину, Збирка Рози Брајдоти (Rosi Braidotti), филозофкиње, која броји више од 300 наслова посвећених феминизму и студијама рода, Збирка Лауре Лили (Laura Lilli), књижевнице, новинарке и феминисткиње, представља њену личну библиотеку која броји преко 7.800 наслова.

Италијанска женска библиотека поседује и одељење намењено деци и младима. Такозвана Софијина библиотека представља колекцију насталу из истоименог пројекта 1993/1994. године и броји око 4.000 публикација разврстаних у два фонда – савремени и историјски. Напослетку, ваља споменути и портал Женска дигитална библиотека – дигиталну збирку доступну на сајту Италијанске женске библиотеке.

Национална женска библиотека „Џеси Стрит”

Џеси Стрит (Jessie Street) била је феминисткиња, боркиња за женска права и активисткиња покрета против дискриминације Аборицина. „Џеси се борила за једнаки статуса жена, једнаку плату, права жена да задрже посао након удаје, именовање жена на јавне функције и њихов избор у парламент. [...] Основала је Уједињено удружење жена у Аустралији 1929. године, једну од политички најснажнијих женских организација у земљи.”¹¹ Имала је кључне улоге у оснивању Комисије за статус жена у оквиру Уједињених нација, чија је прва потпредседница била, и у референдуму 1967. године, који је утицао на измене у Уставу Аустралије допустивши да се Аборицини нађу на списку становништва.

Национална женска библиотека „Џеси Стрит”¹² у Сиднеју представља јединствену институцију посвећену историји аустралијских жена. Идеја за њено оснивање потекла је из немоћи да се пронађе грађа или да се приступи литератури која се бави женама у Аустралији. Августа 1989. године одржан је састанак Удружења женске библиотеке „Џеси Стрит” на коме је Лоренс Стрит (Laurence Street), Џесин син, био први добротвор Библиотеке. Већ у марту наредне 1990. године, Библиотека је основана као добротворна организација чији су циљеви били подизање свести о женским

¹¹ Who was Jessie Street?, <https://www.nationalwomenslibrary.org.au/aboutus/who-was-jessie-street/> (приступљено 29. 4. 2022).

¹² Видети: Jessie Street National Women’s Library, <https://www.nationalwomenslibrary.org.au/> (приступљено 29. 4. 2022).

питањима, архивирање документације у вези са животом и активизмом жена, подршка женског доприноса развоју земље и сл. Први књижни фонд је представљао поклон феминисткиње Еве Марије (Eva Maria) и бројао је 500 публикација. Државна помоћ је омогућила да 1990. године Библиотека запосли неколико библиотекара са непуним радним временом. После промене неколико локација, Град Сиднеј је 2005. године подржао избор садашње локације Националне женске библиотеке „Цеси Стрит” која је смештена на углу улица Харис и Вилијама Хенрија.

Фонд Библиотеке је разноврстан и окупља монографске и серијске публикације, плакате, беџеве и колекцију ефемера. Колекција књига броји преко 10.000 наслова при чему нефикционална литература заузима три четвртине књижног фонда и покрива све теме женских питања. Приоритет фонда представљају аустралијски аутори, заступљени су сви жанрови, мада највише наслова припада поезији. У оквиру ове збирке налазе се две невелике специјалне колекције – Вирџинија Вулф и Цеси Стрит. Колекција серијских публикација садржи више од 500 наслова новина, часописа и академске периодике у којима се одражава разноликост женске историје и постигнућа. Архивска колекција обухвата историјске материјале који се тичу аустралијских жена и женских организација. Иако је ова збирка усмерена на Аустралијанке, она не изузима релевантну међународну документацију. Збирка се углавном односи на други талас феминизма, мада има и грађе која датира с почетка 20. века. Највећи део архивске грађе, око 200 колекција, потиче из некадашњег Женског архива у Канбери. Колекција плаката је значајна збирка сведочанстава о многобројним кампањама које су аустралијске феминисткиње водиле, од борбе за једнакост, преко бриге о деци, права на абортус, до борбе за права мањинских група итд. Велики део плаката је дигитализован и ради веће видљивости Библиотека дозвољава њихову употребу без уговора о ауторским дозволама.

Фондација Женска библиотека и информативни центар

Женска библиотека и информативни центар у Истанбулу основана је 8. марта 1990. године и данас представља једину институцију овакве врсте у Турској. Њене оснивачице су Асли Даваз (Aslı Davaz), Фусун Акатли (Fusun Akatlı), Фусун Ертуг Јараш (Fusun Ertuğ Yaraş), Жале Байсал (Jale Baysal) и Ширин Текели (Şirin Tekeli). Ове истакнуте интелектуалке и активисткиње усредсредиле су се на формирање збирке која чува сећање на почетке женског покрета у Турској и која баштини женско стваралаштво.

Након три деценије од оснивања, Библиотека поседује не само вредан већ и јединствени фонд распоређен у 16 колекција.¹³ Посебну архивску збирку чине оригинали или копије различитих докумената међу којима су рукописи, свеске поезије, преписке, цртежи, фотографије, новински исечци, затим лични предмети попут комада накита, писаће машине, шалови и остала ефемерна грађа. На дан свог оснивања, фонд библиотеке бројао је 100 књига, док 30 година касније Збирка књига броји 15.043 књиге које су посвећене женском покрету, женским и родним студијама или су белетристички жанрови настали из пера списатељица међу којима има и потписаних примерака. Збирка периодике је подељена на две збирке – прву, пре револуције писма 1928. године и, другу, након 1928. године па све до данас. Збирка женских организација садржи документарну грађу многих женских организација од периода Османског царства до данас, чинећи јединствено сведочанство женске прошлости у Турској. Хиљаде ефемера¹⁴ од историјске важности чине Колекцију ефемера. Колекција Књижевнице окупља биографије књижевница, њихове интервјуе, вести о догађајима којима су присуствовале, рукописе итд. „Међу 10.236 докумената у Збирци уметница налазе се подаци о 2.078 уметница које су се бавиле сликарством, вајарством, керамиком, инсталацијом, фотографијом, графиком, илустрацијом, карикатуром, гравирањем и традиционалним уметностима – мермером, минијатуром, илуминацијом итд.”¹⁵ Садржај Збирке визуелних материјала чине фотографије, албуми, негативи, дигитални и видео-снимци, печати, литографије и уопште сва црно-бела и колор штампа. Поред призора из свакодневног харемског живота, колекција представља и жене запослене у фабрикама муниције и дувана, женски изборни покрет, учитељице, жене које су учествовале на избору лепоте. Збирка аудио-материјала броји 148 снимака различитих трибина и конференција. Збирку постера чине 596 постера и банера међу којима се налазе оригинални филмски плакати холивудских филмова из педесетих и шездесетих година, постери невладиних организација, изборних кампања, женског покрета и сл. У распону између 1990. и 1998. године организоване су многобројне изложбе, а сваки уметник који је излагао Фондацији је

¹³ Видети: Мирјана Маринковић, „Сведок времена: Библиотека женског стваралаштва у Истанбулу”, у: *Чиџалише* бр. 36 (2020), стр. 60–72.

¹⁴ Видети: Efemera Koleksiyonu, <http://kadineserleri.org/koleksiyonlar/efemera-koleksiyonu/> (приступљено 30. 4. 2022).

¹⁵ Kadın Sanatçılar Koleksiyonu, <http://kadineserleri.org/koleksiyonlar/kadin-sanatcilar-koleksiyonu/> (приступљено 30. 4. 2022).

поклањао једно своје дело. Отуда Збирка уметничких дела која чува велики број пастела, уља, акварела, керамике, литографских студија, бакрореза и скулптура. У Збирци новинских исечака налази се 650 фасцикли са разноврсним вестима, чланцима, интервјуима који се односе на истраживаче, активисткиње, сценске уметности, науку и др. Збирка усмене историје се развила из радионице „Шта је усмена историја” Патрише Милер Кинг (Patricia Miller Kong) која је 1991. године интервјуисала 14 жена рођених пре 1923. године. У Збирци ретких књига, формираној куповином на аукцијама или у антикварницама, чува се 313 књига које су о женама или су их жене написале. У ову збирку су уврштени и оригинални плакат о учешћу жена у Ослободилачком рату, као и женске дипломе из 21. века. Збирка магистарских и докторских теза броји 583 магистарска рада и докторске дисертације у чијем су фокусу жене и родна питања. Збирка чланака се састоји од 7.220 чланака како на турском језику тако и на светским језицима.

Женска библиотека у Глазгову

Настала под окриљем уметничке организације Жене у профилу, основане 1987. године, Женска библиотека у Глазгову¹⁶ постоји од 1991. године. Организација Жене у профилу покренута је ради представљања женске културе у Глазгову који је 1990. године био проглашен за Европски град културе. Прикупљена документација и материјали послужили су за покретање Женске библиотеке уз консултацију са локалном заједницом и женским удружењима. „Од 1991. године хиљаде жена су допринеле развоју и успеху Библиотеке. [...] Упркос одсуству финансијских прихода и потпуном ослањању на волонтере, Женска библиотека у Глазгову брзо је успостављена као централни општи извор информација о женама и за жене у Глазгову.”¹⁷ До 1994. године фонд Библиотеке је растао кроз поклоне књига, часописа и ефемера од стране заједнице.

Женска библиотека у Глазгову јединствена је у читавој Шкотској и представља организацију која расте. Године 2000. Библиотека је обезбедила запошљавање радника, па је уследило интегрисање у шкотски библиотечки систем и покретање пројекта Жене стварају историју. У периоду

¹⁶ Више о томе: Glasgow Women's Library, <https://womenslibrary.org.uk/> (приступљено 28. 4. 2022).

¹⁷ Glasgow Women's Library celebrates 25 years of inspiration, <https://www.scotsman.com/news/glasgow-womens-library-celebrates-25-years-inspiration-1481237> (приступљено 2. 5. 2022).

између 2002. и 2006. године, број корисника Женске библиотеке у Глазгову премашио је 10.000 чланова годишње. Током 2008. Библиотека је покренула иницијативу за учење о искуству црнкиња и о женама које су део мањинских етничких заједница. Исте године, Женска библиотека у Глазгову добија средства за формирање архива. Влада Шкотске је подржала развој Библиотеке кроз Програм целоживотног учења на националном нивоу. У децембру 2015. године Музејске галерије Шкотске и шкотска Влада проглашавају Женску библиотеку у Глазгову збирком од националног значаја што учвршћује статус овог јединственог женског музеја у читавој Великој Британији.

Фонд Женске библиотеке у Глазгову садржи публикације које обрађују женска искуства у најширем смислу, белетристику, поезију и ефемерну грађу. Фонд чине три каталога – каталог библиотеке, каталог архивске и каталог музејске збирке. Сви каталози су, за кориснике Библиотеке, претраживи преко званичног сајта. Чланарина је бесплатна, али је неопходно поседовање чланске карте јер се преко чланског броја претражује жељени каталог.

Бесплатна библиотека црних жена

Уметница Ола Ронке Акинмово (Ola Ronke Akinmowo) 2015. године у Бруклину покренула је пројекат Бесплатне библиотеке црних жена.¹⁸ Почетни фонд Библиотеке је прикупљен путем друштвених мрежа на којима је Ола Ронке тражила да јој се пошаљу књиге чије су ауторке Афроамериканке. Замишљена као мобилна, поп-ап библиотека,¹⁹ Бесплатна библиотека црних жена је на различите локације стизала у приколици за бицикл. Како је фонд растао, од прикупљених 450 до 3.000 књига, Библиотека се сели аутомобилима. Ради лакшег сналажења, осмишљена је апликација која омогућава увид у фонд са литературом чије су ауторке црнкиње: Збирке кратких прича; Романи за младе; Црни феминизам; Црна феминистичка/женска фикција; Мемоари; Научна фантастика; Поезија и проза; Историја и ослобођење; Духовност и религија. Осмишљена као место инклузије маргинализованих друштвених група, Бесплатна библи-

¹⁸ Више о томе: The Free Black Women's Library, <https://www.thefreeblackwomenslibrary.com/> (приступљено 27. 4. 2022).

¹⁹ Видети: Bed-Stuy Pop-Up Library Focuses On Black Women Writers, <https://patch.com/new-york/bed-stuy/bed-stuy-pop-library-focuses-black-women-writers> (приступљено 27. 4. 2022).

отека својом мобилношћу промовише књигу, стваралаштво и повезаност међу људима. У свој програм укључује читалачке радионице, перформансе, пројекције филмова итд.

Рад Оле Ронке Акимово инспирисао је Ашу Грант (Asha Grant) да 2019. године оснује одељење Бесплатне библиотеке црних жена у Лос Анђелесу²⁰ са намером да литературу чији су протагонисти црнци учини приступачнијом. Поред огранка Библиотеке, Аша Грант је покренула и пројекат отварања књижаре у којој би се продавале књиге које се односе на црнкиње и жене уопште, као и литература о питањима родног идентитета.

Феминистичка библиотека у Бејруту

Радионица знања је феминистичка организација и представља јединог независног издавача феминистичке литературе у Либану. „У Либану се феминистичка литература углавном налази на полицама приватних библиотека или на елитним универзитетима. Сматрамо да знање не треба да буде недоступан ресурс нити ексклузивно индивидуално богатство. Радионица знања ради на правичнијој редистрибуцији феминистичког знања као трансформативног колективног ресурса.”²¹ Активисткиње Дима Кејдби (Deema Kaedbey) и Сара Абу Газал (Sara Abu Ghazal), у тежњи да афирмишу феминистичку производњу знања, 2016. године покренуле су пројекат Радионица знања како би прикупиле усмена сведочанства жена. Феминистичка библиотека смештена је у просторијама Радионице знања и поседује фонд од око 1.900 књига, часописа и брошура. Овде се може пронаћи научна литература на арапском језику из области феминизма, културолошких, квир и родних студија.

Уместо закључка

Женске библиотеке широм света поткрепљују чињеницу да су женска историја, стваралаштво и активизам интегрални део историје човечанства.

²⁰ Више о томе: She dreamed of a Black-owned bookstore in Inglewood. Now, she's going to run one, <https://www.latimes.com/entertainment-arts/books/story/2020-07-23/the-salt-eaters-new-bookstore-for-inglewood-fundraiser> (приступљено 27. 4. 2022).

²¹ The Feminist Library – <https://www.alwarsha.org/femlibrary/> (приступљено 28. 4. 2022).

У прегледу побројаних библиотека занимљив је податак да су многе од њих једине такве у својим земљама што упућује на то да се женска права увек и изнова морају освајати. Охрабрујућа је чињеница да су неке од ових библиотека од малих књижних збирки женских организација прерасле у националне библиотеке. У нашој земљи, нажалост, не постоји јавна библиотека посвећена женама што не утиче на ентузијазам у формирању библиотечких збирки претежно у оквиру женских удружења. На сајтовима оваквих удружења доступне су разноврдне публикације које подижу свест о проблемима данашњице који се тичу жена и маргинализованих група. Иницијатива Мрежа женских библиотека Центра за женске студије у Београду даје наду да би будућност нашој земљи можда могла донети и националну женски библиотеку.

Центар за женске студије поседује драгоцену библиотеку од око 8.000 наслова на осам светских језика међу којима је више од 120 наслова периодике, као и аудио и видео-грађа и филмови. Као мултимедијална библиотека, јединствена у региону, ова библиотека окупља публикације у чијем су фокусу феминизам и студије рода. У архиву и документационом центру чувају се студентски радови, наставни материјали и пројектна документација. „Поред документационог центра и архива, у оквиру мултимедијалне библиотеке Центра за женске студије се налазе и два легата – Жаране Папић и Неде Божиновић. Легат Жаране Папић садржи преко 2.000 књига, као и материјале и драгоцену документацију за историју феминистичког покрета у Србији и Југославији, док легат „Неда Божиновић” садржи преко 200 наслова из области историје феминистичког покрета и различитих хуманистичких дисциплина.”²² На сајту Центра за женске студије доступна је Виртуелна феминистичка библиотека која као дигитални ресурс располаже различитим мултимедијалним садржајима. Сајт Центра представља и Мрежу женских библиотека која је поникла на обрасцу рада Мреже жена у црном и Мреже жена против насиља. Мисија Мреже је повезивање свих женских библиотека у Србији. „Циљ ове иницијативе је двострук. Верујемо да ћемо на овај начин поспешити комуникацију међу женским групама које објављују сопствена издања, учествују у објављивању као коиздавачи, или прикупљају издања других група, градећи сопствене библиотеке. Постојање овакве Мреже омогућава нам да се обавештавамо о издањима која објављујемо, али и да организујемо њихову дистрибуцију и промоцију изван свог града. На тај начин повећавамо информисаност о издавачком

²² Biblioteka, <https://www.zenskestudie.edu.rs/biblioteka/> (приступљено 8. 5. 2022).

раду женских организација, утврђујемо постојећа знања и делимо их даље, новим женама које читају књиге из 'женских библиотека'."²³

Literatura:

1. Duhaček, Daša. „Klasični liberalni feminizam”. U: *Uvod u rodne teorije*, urednice Ivana Milojević i Slobodanka Markov, 85–93. Novi Sad: Mediterran publishing, 2011.
2. Duhaček, Daša. *Studije roda: Od deklaracije o pravima žene i građanke do Drugog pola*. Beograd: Fakultet političkih nauka, Centar za studije roda i politike, 2014.
3. Harding, Sandra. *Multikulturalnost i nauka, postkolonijalizmi, feminizmi i epistemologije*. Podgorica: Cid, 2005.
4. Marinković, Mirjana. „Svedok vremena: Biblioteka ženskog stvaralaštva u Istanbulu”. *Čitalište* god. 19, br. 36 (2020): 60–72. (na ćirilici)

Izvori:

1. Bed-Stuy Pop-Up Library Focuses On Black Women Writers, <https://patch.com/new-york/bed-stuy/bed-stuy-pop-library-focuses-black-women-writers> (приступљено 27. 4. 2022).
2. Biblioteca Francesca Bonnemaison, <https://ajuntament.barcelona.cat/biblioteques/bibfbonnemaison/ca/canal/biblioteca-0#> (приступљено 25. 4. 2022).
3. Biblioteca Italiana delle Donne, <https://bibliotecadelledonne.women.it/patrimonio/> (приступљено 26. 4. 2022).
4. BIBLIOTECA ITALIANA DELLE DONNE, <https://www.bibliotechebologna.it/biblioteche/biblioteca-italiana-delle-donne> (приступљено 26. 4. 2022).
5. Biblioteka, <https://www.zenskestudie.edu.rs/biblioteka/> (приступљено 8. 5. 2022).
6. BIBLIOTHÈQUE MARGUERITE DURAND: PRÉSENTATION, <https://www.archivesdulfeminisme.fr/ressources/liens/bib-marguerite-durand-presentation/> (приступљено 27. 4. 2022).
7. Durand, Marguerite, <https://www.encyclopedia.com/history/encyclopedias-alma-nacs-transcripts-and-maps/durand-marguerite> (приступљено 2. 5. 2022).

²³ Mreža ženskih biblioteka, <https://www.zenskestudie.edu.rs/mreza-biblioteka/> (приступљено 8. 5. 2022).

8. Efemera Koleksiyonu, <http://kadineserleri.org/koleksiyonlar/efemera-koleksiyonu/> (приступљено 30. 4. 2022).
9. „Francesca Bonnemaison i la Barcelona del seu temps (I)”, <https://bibarna-bloc.cat/2022/04/12/francesca-bonnemaison-i-la-barcelona-del-seu-temps-i/> (приступљено 25. 4. 2022).
10. Glasgow Women’s Library, <https://womenslibrary.org.uk/> (приступљено 28. 4. 2022).
11. Glasgow Women’s Library celebrates 25 years of inspiration, <https://www.scot-smam.com/news/glasgow-womens-library-celebrates-25-years-inspiration-1481237> (приступљено 2. 5. 2022).
12. Jessie Street National Women’s Library, <https://www.nationalwomenslibrary.org.au/> (приступљено 29. 4. 2022).
13. Kadın Sanatçılar Koleksiyonu, <http://kadineserleri.org/koleksiyonlar/kadin-sanat-cilar-koleksiyonu/> (приступљено 30. 4. 2022).
14. Libraries around the world completely dedicated to women!, <https://blogs.ifla.org/lpa/2019/03/08/libraries-around-the-world-completely-dedicated-to-women/> (приступљено 27. 4. 2022).
15. She dreamed of a Black-owned bookstore in Inglewood. Now, she’s going to run one, <https://www.latimes.com/entertainment-arts/books/story/2020-07-23/the-salt-eaters-new-bookstore-for-inglewood-fundraiser> (приступљено 27. 4. 2022).
16. The 1866 women’s suffrage petition, <https://blogs.lse.ac.uk/lsehistory/2016/06/07/the-1866-womens-suffrage-petition/> (приступљено 3. 5. 2022).
17. The Feminist Library – قبةتكمملا ؤيوسنلا, <https://www.alwarsha.org/femlibrary/> (приступљено 28. 4. 2022).
18. The Free Black Women’s Library, <https://www.thefreeblackwomenslibrary.com/> (приступљено 27. 4. 2022).
19. The Women’s Library, <https://archiveshub.jisc.ac.uk/contributors/thewomenslibrary.html> (приступљено 4. 5. 2022).
20. Who was Jessie Street?, <https://www.nationalwomenslibrary.org.au/aboutus/who-was-jessie-street/> (приступљено 29. 4. 2022).
21. Women’s International League for Peace and Freedom, <https://artsandculture.google.com/story/MAWxop-EIuSvKA> (приступљено 4. 5. 2022).

Danica Savić

University Library in Kragujevac

danica.savic@uni.kg.ac.rs

WOMEN'S LIBRARIES

Summary: The establishment of women's libraries was historically conditioned by the suffrage movement. The holdings of these libraries represent valuable evidence of women's everyday life, activism, creativity, and scientific and artistic achievements. Most often created within women's associations, some of these libraries are today unique public libraries in their countries with the status of national property. The aim of this paper is to chronologically present the establishment and holdings of some of the most important women's libraries in the world – the Francesca Bonnemaïson Library, Women's Library in London, Marguerite Durand Library, Italian Women's Library, Jessie Street National Women's Library, Women's Library and Information Centre Foundation, Glasgow Women's Library, Free Black Women's Library, and Feminist Library in Beirut. Finally, the paper gives an overview of the Library of the Center for Women's Studies in Belgrade, as well as its initiative in the formation of the Network of Women's Libraries in Serbia.

Keywords: women's libraries, library collections, women's history, suffrage movement, feminism.

Примљено: 3. августа 2022.

Исправке: 19. октобра 2022.

Прихваћено: 1. новембра 2022.